

КОНСТАНТИНОВ Д.С. ПОНЯТИЕ ТЕРМИНА "ВЫНУЖДЕНО" В Ч.1 СТ.43 УК УКРАИНЫ
Рассмотрен термин "вынуждено", который употребляется законодателем в ч.1 ст.43 УК Украины, и осуществлен его логический, систематический и этимологический анализ, предложены толкования указанного понятия.

***

KONSTANTINOV D.S. THE CONCEPT OF THE TERM "IS COMPELLED" IN P.1 CLAUSE 43 OF UKRAINE CC

The term is considered "is compelled", which is used by the legislator in p.1 clause 43 of Ukraine CC, and its logic, regular and etymological analysis is carried out; interpretation of the specified concept are offered.

Т.М. КРАВЦОВА

канд. екон. наук

Сумська філія Національного університету внутрішніх справ

УДК 35.078.3+351.773

ДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ ЯК АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ЗАХІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ТА ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ, РОБІТ, ПОСЛУГ

Розглянуті організаційно-правові питання державного контролю у сфері захисту прав споживачів та особливості правового статусу спеціально уповноваженого органу виконавчої влади.

Проблема забезпечення захисту прав і законних інтересів споживачів нині набула особливої значимості у зв'язку з тим, що у частині четвертої статті 42 Конституції України закріплені обов'язок держави захищати права споживачів щодо здійснення контролю за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт, сприяти діяльності громадських організацій споживачів.

Питання сутності та видів державного контролю, його місця в системі державного управління вже давно привертають увагу багатьох вчених-адміністративістів. Проблемам державного контролю свої праці присвятили О.Ф. Андрійко, В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, А.С. Васильєв, С.В. Ківалов, В.К. Колпаков, М.М. Тищенко та ін. Однак в цих роботах були розглянуті лише загальні проблеми державного контролю, не приділяючи уваги дослідженню застосування окремих його видів у певній сфері державного управління, у тому числі у сфері захисту прав споживачів. Тому визначення та обґрунтування на науковому рівні організаційно-правових проблем державного контролю за дотриманням законодавства України про захист прав споживачів суб'єктами господарської діяльності мають велике як теоретичне, так і практичне значення. Саме необхідність посилення захисту прав і свобод громадян у взаємовідносинах з суб'єктами господарювання, в першу чергу з суб'єктами підприємницької діяльності, забезпечення

безпеки та якості продукції, робіт, послуг, використання з цієї метою відповідних правових засобів обумовлює актуальність дослідження питань, пов'язаних з діяльністю держави щодо забезпечення захисту прав споживачів.

Протягом десятиліть споживачі багатьох країн марно намагалися довести урядам, виробникам і продавцям їх обов'язок піклуватися про просту людину-покупця. У березні 1962 року президент США Джон Кеннеді проголосив більш "Про захист прав споживачів". Вперше у світі були закріплені у законі права на безпеку продуктів, вибір товарів, можливість отримувати повні і правдиві відомості про товари, відстоювати свої споживачькі інтереси. Згодом інші президенти США доповнили більш правом на отримання споживачем необхідних знань і кваліфікації, а також на компенсацію понесених збитків та здорове природне середовище. Зазначений більш покладено в основу "Керівних принципів для захисту інтересів і прав споживачів", що були прийняті у квітні 1985 року Генеральною Асамблеєю ООН [1, с. 170].

В Україні права споживачів, механізм реалізації державного захисту цих прав та інші відносини між споживачами і продавцями (виробниками, виконавцями) товарів, робіт і послуг були регламентовані у 1993 році Законом України "Про захист прав споживачів" [2], прийняття якого було важливою віхою в розвитку України як правової держави.

Відповідно до статті 4 Закону України “Про захист прав споживачів” держава забезпечує громадянам як споживачам захист їх прав, надає можливість вільного вибору товарів (робіт, послуг), набуття знань і кваліфікації, необхідних для прийняття самостійних рішень під час придбання та використання товарів (робіт, послуг) відповідно до їх потреб, і гарантує придбання або одержання іншими законними способами товарів (робіт, послуг) в обсягах, що забезпечують рівень споживання, достатній для підтримання здоров'я і життєдіяльності. Державну політику щодо захисту прав споживачів, державний контроль за дотриманням законодавства України про захист прав споживачів у центральних і місцевих органах виконавчої влади та суб'єктами господарської діяльності здійснюють спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у сфері захисту прав споживачів та його територіальні органи в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі. Крім того, державний захист прав споживачів здійснюють Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, органи і установи державного санітарно-епідеміологічного нагляду України, інші органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування відповідно до законодавства, а також судові органи.

Згідно п 1 Указу Президента України “Про зміни у структурі центральних органів виконавчої влади”, № 1573/99 від 15.12.1999 р [3], Положення про Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики, затвердженого Указом Президента України від 18 березня 2003 року № 225/2003 [4], спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері захисту прав споживачів є Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики (далі – Комітет). Структурними підрозділами Комітету, на які покладені функції комітету у сфері захисту прав споживачів, є обласні, Головне Київське та Севастопольське міські управління у справах захисту прав споживачів (далі – органи Комітету), які діють на підставі Положення, затвердженого наказом Державного комітету стандартизації, метрології та сертифікації України № 559 від 14.09.2000 р. [5]. Головною метою діяльності цих підрозділів є здійснення державного контролю за дотриманням законодавства України про захист прав споживачів у центральних і місцевих органах виконавчої влади та суб'єктами господарської діяльності, яку вони досягають за допомогою наданих законодавством України повноважень.

Повноваження підрозділів комітету у сфері захисту прав споживачів викладені у статті 5 Закону України “Про захист прав споживачів”. Пункт 2 частини 1 статті 5 встановлює загальні повноваження органів Комітету щодо перевірок суб'єктів господарської діяльності та визначає сферу цієї компетенції: “Спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у сфері захисту прав споживачів та його територіальні органи в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі ...

мають право: ... 2) перевіряти у суб'єктів господарської діяльності сфери торгівлі, громадського харчування і послуг якість товарів (робіт, послуг), додержання обов'язкових вимог щодо безпеки товарів (робіт, послуг), а також додержання правил торгівлі та надання послуг”. Зміст вказаної норми відтворений в підпункті 1 пункту 4 Положення про обласні, Головне Київське та Севастопольське міські управління у справах захисту прав споживачів, затвердженого вже зазначеним Наказом Державного комітету стандартизації, метрології та сертифікації України № 559 від 14.09.2000 р. Отже, як ми бачимо, компетенція органів Комітету обмежена колом осіб, яких вони мають право перевіряти. До їх компетенції віднесене проведення перевірок суб'єктів господарської діяльності, предметом діяльності яких є:

- торгівля;
- громадське харчування;
- надання послуг.

Крім того, згідно Закону України “Про рекламу” від 03.07.1996 р., № 270/96-ВР [6], Комітет має право здійснювати контроль за додержанням законодавства України про рекламу рекламодавцями, виробниками та розповсюджувачами реклами у сфері захисту споживачів від порушень законодавства про рекламу.

Перелічені повноваження Комітету також підтверджуються Указом Президента України “Про Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики”, відповідно до якого основним завданням Комітету є здійснення контролю за додержанням законодавства України про захист прав споживачів, а також про рекламу у цій сфері.

Здійснення органами Комітету у сфері захисту прав споживачів своїх завдань можна поділити на декілька головних напрямків:

- контроль за якістю товарів (робіт, послуг);
- контроль за додержанням обов'язкових вимог щодо безпеки товарів (робіт, послуг);
- контроль за додержанням правил торгівлі та надання послуг, в тому числі правильність розрахунків із споживачами за надані послуги та реалізовані товари;
- контроль за додержанням законодавства України про рекламу рекламодавцями, виробниками і розповсюджувачами реклами у сфері захисту споживачів від порушень законодавства про рекламу.

Такий поділ здійснено відповідно до наявності у Законі України “Про захист прав споживачів” та в Законі України “Про рекламу”, інших нормативно-правових актах спеціальних положень, якими визначаються відповідні повноваження органів Комітету в сфері захисту прав споживачів та специфічні засоби їх реалізації. Реалізація діяльності Комітету за цими напрямками дозволяє йому досягти головної мети законодавства – створити дієвий механізм реалізації державного захисту прав споживачів, забезпечити належну якість та безпеку товарів (робіт, послуг), торговельного та інших видів обслуговування, створити умови для одержання споживачем необ-

хідної, достовірної та своєчасної інформації про товари, їх якість, асортимент тощо

В межах реалізації головної контрольної функції Комітету законодавством України надані широкі права, які забезпечують її виконання. Це - входити безперешкодно та обстежувати будь-які виробничі, складські, торговельні та інші приміщення суб'єктів господарської діяльності (ст.5 п.2 Закону України "Про захист прав споживачів"); відбирати зразки товарів, сировини, матеріалів, напівфабрикатів, комплектуючих виробів для перевірки їх якості на місці або проведення незалежної експертизи (ст.5 п.3 цього ж Закону); проводити контрольні перевірки правильності розрахунків із споживачами за надані послуги та реалізовані товари (ст.5 п.3); одержувати від суб'єктів господарської діяльності безоплатно копії необхідних нормативних документів та інших відомостей, які характеризують якість товарів (робіт, послуг), сировини, матеріалів, комплектуючих виробів, що використовуються для виробництва цих товарів (виконання робіт, надання послуг) (ст.5 п.4), мають право безперешкодного доступу до всіх необхідних документів і інших матеріалів рекламодавців, виробників і розповсюджувачів реклами (ст.27 п.7 Закону України "Про рекламу")

Отже, органи Комітету можуть проводити свою контрольну діяльність в наступних формах:

- обстеження приміщень, які використовуються для господарської діяльності;
- перевірки якості товарів, сировини, матеріалів, напівфабрикатів, комплектуючих виробів;
- перевірки розрахунків суб'єктів підприємницької діяльності зі споживачами;
- перевірки документів суб'єктів підприємницької діяльності щодо якості товарів, робіт, послуг тощо

При цьому треба зазначити, що на законодавчому рівні визначено лише повноваження Комітету без врегулювання процедури їх реалізації. Така ситуація створює наступні основні проблеми. По-перше, існує можливість необмеженого широкого тлумачення повноважень органів Комітету при здійсненні контрольної діяльності. Наприклад, п.2 ч.1 ст.5 Закону "Про захист прав споживачів" встановлює, що органи Комітету мають право "безперешкодно входити та обстежувати, відповідно до законодавства", приміщення суб'єктів господарської діяльності. Це право Комітетом тлумачиться так, що він має право входити до та обстежувати будь-які приміщення суб'єктів господарської діяльності без обмежень. Разом з цим, законодавець чітко визначив, що це право може бути реалізоване лише відповідно до вимог певних нормативно-правових актів. По-друге, перевірки здійснюються органами Комітету фактично за довільною процедурою без урахування інтересів суб'єктів господарювання та перешкод, які можуть створюватися перевітками для нормальної господарської діяльності. Права суб'єкта господарської діяльності при здійсненні органами Комітету перевірок законодавством чітко не визначені.

Така ситуація призводить до необхідності підзакон-

ного врегулювання невизначених законом аспектів контрольної діяльності Комітету. Так, порядок реалізації прав органів Комітету щодо відбору зразків товарів, сировини, матеріалів, напівфабрикатів, комплектуючих виробів для перевірки їх якості, а також проведення перевірки правильності розрахунків із споживачами за надані послуги та реалізовані товари врегульовані Постановою Кабінету Міністрів України від 2.04.1994 р., № 215 "Про реалізацію окремих положень Закону України "Про захист прав споживачів" Вказаний нормативний акт містить певні невідповідності Закону "Про захист прав споживачів", які зачіпають інтереси суб'єктів господарської діяльності при здійсненні перевірок органами Комітету у сфері захисту прав споживачів. Наприклад, пунктом 4 Порядку відбору у господарюючих суб'єктів сфери торгівлі, громадського харчування і послуг зразків товарів сировини, матеріалів, напівфабрикатів, комплектуючих виробів для перевірки їх якості, затвердженого вказаною Постановою № 215, передбачено, що при відборі таких зразків орган Комітету забороняє суб'єкту господарської діяльності реалізацію (відвантаження) партії товарів, з якої відібрано зразки. В той же час Закон "Про захист прав споживачів" визначає, що органи Комітету мають право забороняти реалізацію тих товарів, щодо яких вже встановлені певні порушення законодавства (детальніше зазначено в розділі 4.1 "а", "і"). Крім того, пунктом 10 цього Порядку, на суб'єктів господарської діяльності покладений обов'язок нести витрати по упаковці та транспортуванню відібраних для експертизи зразків; Законом же передбачено право органів Комітету вимагати від суб'єктів господарської діяльності здійснення витрат лише на надання зразків та здійснення експертизи.

Ці факти є яскравими прикладами розширеного тлумачення підзаконним актом встановлених законом повноважень державного органу, що суперечить частині 2 статті 19 Конституції України, відповідно до якої органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Що ж стосується інших прав Комітету, порядок їх реалізації зовсім нормативно не врегульований, що дозволяє органам Комітету діяти на свій розсуд.

Отже, неврегульованість окремих дій державних органів на практиці призводить до порушення прав суб'єктів господарської діяльності. А тому потребує більш детальної регламентації на законодавчому рівні прав та обов'язків органів Комітету та суб'єктів господарювання під час здійснення контролю, визначення процедури проведення перевірки, а також застосування органами Комітету мір адміністративно-правового примусу до суб'єктів господарської діяльності. Зокрема, необхідна детальна регламентація органами Комітету наступних прав: обстеження приміщень суб'єктів господарювання; припинення відвантаження і реалізації товарів, що не відповідають вимогам нормативних документів; заборо-

ни реалізації товарів, виконання робіт, надання послуг; прийняття рішення про припинення продажу та виробництва товарів, виконання робіт і надання послуг, а також про тимчасове припинення діяльності підприємств та їх структурних підрозділів; опломбування приміщень суб'єкта господарської діяльності; вилучення товарів, документів та інших предметів, що свідчать про порушення прав споживачів

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: Офіц. текст: Коментар законодавства України про права та свободи людини і громадянина: Навчальний посібник /Авт.-упоряд. М.І. Хавронюк. –К.: Парламент вид-во, 1999. –544 с.

2. Закон України “Про захист прав споживачів” від 15.12.1993 р., № 3682-ХІІ // ВВР України. –1991. –№ 30. –Ст.379.

3. Указ Президента України “Про зміни у структурі центральних органів виконавчої влади” від 15.12.1999 р., № 1573/99 // Офіційний Вісник України. –1999. –№ 50. –Ст.11.

4. Указ Президента України “Положення про Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики” від 18.02.2000 р., № 225/2003 // Офіційний Вісник України. –2003. –№ 12. –Ст.529.

5. Наказ Державного комітету стандартизації, метрології та сертифікації України “Положення про обласні, Головне Київське та Севастопольське міські управління у справах захисту прав споживачів” від 14 вересня 2000 р., № 559 // Офіційний Вісник України. –2000. –№ 40. –Ст.1721.

6. Закон України “Про рекламу” від 3.07.1996 р., № 270/96-ВР // ВВР України. –1996. –№ 39. –Ст.181.

Надійшла до редколегії 03.07.2003

КРАВЦОВА Т.Н. ГОСУДАРСТВЕННЫЙ КОНТРОЛЬ КАК АДМИНИСТРАТИВНО-ПРАВОВАЯ МЕРА ОБЕСПЕЧЕНИЯ БЕЗОПАСНОСТИ И КАЧЕСТВА ПРОДУКЦИИ, РАБОТ, УСЛУГ

Рассмотрены организационно-правовые вопросы государственного контроля в сфере защиты прав потребителей и особенности правового статуса специально уполномоченного органа исполнительной власти

***

KRAVTSOVA T.N. THE STATE CONTROL AS THE ADMINISTRATIVE-LEGAL MEASURE OF A SAFETY AND QUALITY OF PRODUCTION, WORKS, SERVICES

Organizational-legal questions of the state control in sphere of protection of rights of consumers and features of a legal status specially the authorized enforcement authority are considered.

УДК 343.62(477)

К.Б. ЛЕВЧЕНКО, канд. філос. наук, доц.

Міжнародний жіночий правозахисний центр “Ла Страда-Україна”

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ДІТЬМИ В УКРАЇНІ ТА МОЖЛИВІСТЬ ЙОГО УДОСКОНАЛЕННЯ

Розглянуті питання удосконалення нормативних правових актів щодо захисту неповнолітніх від злочинних посягань, зокрема, протидії торгівлі дітьми.

В Україні встановилася досить небезпечна ситуація, пов'язана з поширенням торгівлі людьми, зокрема, дітьми. Серед українських жінок, яких вивозять за кордон для занять проституцією, зустрічаються, навіть, одинадцять та дванадцять років.

Торгівля людьми - це складна комплексна проблема, яка може мати негативний вплив на неповнолітніх. Потрапивши у ці тенета, дитина стикається з погрозами фізичного, психічного, сексуального насильства, побиття, звалтуванням, а також з розбещенням, втягненням у злочинну діяльність, спонуканням до заняття проституцією, залученням до праці на виробництві з шкідливими умовами, вилучення органів для трансплантації, використанням у жебрацтві тощо. З торгівлею людьми або іншими незаконними угодами щодо передачі людини (особливо

це стосується дітей та підлітків) необхідно вести рішучу боротьбу, що вимагає відповідної законодавчої бази. Порівняно з проблемами торгівлі дорослими, торгівля дітьми є малодослідженою у правовій науці, знайшовши певне висвітлення у деяких публікаціях [1, 2], здебільшого у контексті сексуальної експлуатації неповнолітніх та кримінальної відповідальності за скоєння злочину щодо дітей.

Завданням цієї статті є критичний огляд українського законодавства у цій сфері, а також організаційної та адміністративної діяльності по запобіганню торгівлі дітьми для формування ефективних шляхів їх вдосконалення на основі застосування комплексного підходу.

Необхідність особливого захисту дітей проголошено у Женевській декларації прав дитини 1924 р., підтверджено у Загальній декларації прав людини 1948 р., Декларації